

ZAVEZNIŠTVA IN MALE DRŽAVE

Nekaj dilem slovenskega približevanja Natu

Povzetek. Varnost malih držav je v dokajšnji meri odvisna od opore na zunanje dejavnike, pri čemer zavezništva predstavljajo eno od možnih strategij zagotavljanja varnosti. Bilateralno zavezništvo male države z večjo ima lahko tudi negativne posledice zaradi njene podrejenosti interesom slednje. V multilateralnih zavezništvih, kakršen je Nato, je lahko ta nevarnost do določene mere zmanjšana. Vloga in delovanje Nata se v sodobnosti spreminja zaradi povečevanja medsebojne odvisnosti, integracije in povečane vloge institucij v Evropi in nekaterih drugih delih sveta ter zaradi spremenjenih virov ogrožanja varnosti. S tem pa se spreminja tudi položaj malih držav v tem zavezništvu. Sklepanje zavezniških odnosov vsako državo postavlja v dilemo med povečevanjem varnosti in zmanjševanjem avtonomije. Morebitno članstvo Slovenije v Natu bi imelo pozitivne varnostne in širše politične učinke, hkrati pa je mogoče pričakovati tudi povečanje določenih obveznosti in nekaterih tveganj.

Ključni pojmi: varnost Slovenije, nacionalna varnost, zavezništva, Nato, varnostne integracije, evropska varnost

Dogodki med leti 1989 in 1991, ki jih najpogosteje označujemo kot "konec hladne vojne", so povzročili preoblikovanje celotne varnostne paradigme v Evropi, posledice tega procesa pa se odražajo tudi na globalni svetovni ravni. Preurejanje odnosov med najvplivnejšimi državami, korenite spremembe v interesnih sferah nekdanjih velesil in druge, s tem povezane spremembe, silijo tudi številne male države k redefiniranju njihovih varnostnih politik. Poleg tega je v začetku 90. let nastalo tudi več novih držav, katerih dobršen del je mogoče uvrstiti v kategorijo malih držav. Male države si, kot večina drugih držav, prizadevajo doseči varnost z lastnimi silami, a tudi z oporo na zunanje dejavnike. Pri slednjem gre bodisi za oporo na druge vplivnejše države, bodisi za oporo na mednarodne institucije, v večini primerov pa gre za kombinacijo obeh pristopov. Evropski integracijski procesi za večino teh držav predstavljajo pomembno determinanto njihove varnosti. Na vključevanje v evropske gospodarske, politične in varnostne institucije gledajo

* Mag. Vinko Vagič, strokovni sodelavec - raziskovalec na Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede.

kot na možnost povečanja lastne varnosti. Obstoj evropskih institucij in integracijske procese, ki potekajo v njih okviru, imamo danes upravičeno za dejavnik varnosti. Kot ugotavlja Grizold (1999, 17), so imele nadnacionalne organizacije v obdobju med obema vojnama zelo omejen pomen pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti, danes pa evropske institucije dobivajo vse pomembnejšo vlogo pri preprečevanju kriz, ki bi lahko vodile do vojne in tudi pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti v celoti.

Ena od možnih, v institucije usmerjenih strategij zagotavljanja varnosti, je tudi prizadevanje za članstvo v Natu ter krepitev sodelovanja s tem zavezništvom.¹ Poleg tega, da Nato, kot vsako zavezništvo, omogoča agregiranje moči in s tem obrambne sposobnosti, ima to zavezništvo tudi številne institucionalne lastnosti, ki vplivajo na stopnjo varnosti, stabilnosti in na mednarodni vpliv njegovih članic. Slovenska prizadevanja za članstvo v Natu je tako mogoče razumeti kot razumno in pragmatično strategijo povečanja varnosti države.

Za oblikovalce slovenske zunanje in varnostne politike predstavlja članstvo v Natu enega temeljnih političnih in varnostnih ciljev. Ta prizadevanja podpirajo vse parlamentarne politične stranke. Tudi javno mnenje je, ob sicer določenih nihanjih, v dobršni meri pozitivno naravnano do članstva Slovenije v Natu. Ob tem pa je presentljivo, da v Sloveniji doslej skorajda ni bilo resnejših razprav o pozitivnih in negativnih posledicah morebitnega članstva v tem zavezništvu.

Proučevanja varnosti se je mogoče lotevati z različnih zornih kotov. Eden od možnih in za Slovenijo tudi relevantnih pristopov se osredotoča na specifičnosti malih držav. Z vidika razmišljanja o varnosti Slovenije se zdita pomembni predvsem dve dimenziji obravnave varnosti malih držav: 1. sklepanje zavezništev kot ene od varnostnih strategij, 2. vpliv politično-varnostnih sprememb v sodobnem svetu na varnost malih držav. Gre za dve sicer tesno povezani dimenziji, njuna ločena obravnava pa je smiselna zgolj iz analitičnih vidikov.

Male države in zavezništva

Kjub dokaj razširjeni rabi koncepta malih držav, se ta vseskozi srečuje s problemom opredelitve te kategorije držav. Gre za nedorečenost in ohlapnost kriterijev po katerih je neko državo mogoče opredeliti kot "malo državo". Za potrebe naše razprave bomo opozorili zgolj na poskus opredelitve malih držav z vidika zagotavljanja njihove varnosti. Rothstein (1968) male države definira kot kategorijo, ki v mednarodni skupnosti razvija specifične oblike obnašanja. Te države imajo po njegovem mnenju ožji obseg interesov in manjšo svobodo aktivnosti. Zato razvijajo vedenjske vzorce, ki so drugačni od vedenjskih vzorcev drugih (večjih) držav. Med malimi državami sicer obstajajo razlike, vendar se zaradi njihovega podobnega položaja pri vseh pojavljajo nekateri podobni vedenjski vzorci. Rešitev kakršnekoli varnostne dileme so te države prisiljene iskati v zunanjih virih; za

¹ Za članstvo v Natu si poleg Češke, Madžarske in Poljske, ki so bile sprejete leta 1997, prizadevajo še Albanija, Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija. Kljub nejasnim kriterijem za kategorizacijo, bi vse te države lahko brez posebnega tveganja uvrstili v kategorijo malih držav.

zagotavljanje svojega preživetja se opirajo na zunanjo pomoč. Gre za specifičen položaj v odnosu do drugih držav, ki ga percipira tako država sama kot tudi druge države. Malo državo opredeli kot "državo, ki se zaveda, da ne more dosegati varnosti prvenstveno z uporabo lastnih zmogljivosti in da se mora v osnovi opirati na pomoč drugih držav, institucij, procesov ali dogajanj; prepričanje male države v nezmožnost opore na lastna srestva mora biti priznано tudi s strani drugih, v mednarodno politiko vključenih držav" (istotam, 29). Najti je mogoče tudi stališča, ki oporekajo takšni definiciji. Keohane (1969) na primer opozarja, da nezmožnost za zagotavljanje varnosti izključno z lastnimi sredstvi ni zgolj značilnost malih držav. Tudi druge države, posebej v dobi jedrske oborožitve, se lahko zavedajo te nezmožnosti in se opirajo na zunanjo pomoč. Kljub tej pomanjkljivosti pa se zdi Rothsteinov poskus definiranja kategorije malih držav zanimiv, ker opozarja na specifični varnostni položaj malih držav v odnosu na njihovo okolje.

Knudsen (1996) v zvezi z možnostmi definiranja kategorije malih držav opozarja na podobne probleme. Meni, da ustrezen analitični fokus za proučevanje problema varnosti malih držav ni mala država kot enota sama po sebi. Najpomembnejša značilnost, ki določa varnost male države, je neenakost moči glede na njene glavne sosedje. Tako je npr. mogoče Poljsko glede na Rusijo obravnavati kot malo državo, istočasno pa Poljska glede na Litvo predstavlja velesilo. Z varnostnega vidika tako ni pomembna velikost državne enote, pač pa razmerje do drugih držav: "pri analiziranju varnosti malih držav imamo opraviti v osnovi z *disparitetom moči* - z bistveno razliko v moči med velikimi silami in malimi državami" (istotam, 5).

Kot enega od načinov, kako zagotoviti varnost z oporo na zunanje dejavnike, male države pogosto uporabljajo politiko zavezništev. Pri vsakem sklepanju zavezništev vedno pride do problema razmerja med koristimi in obveznostmi za državo. Dileme v zvezi s članstvom v nekem zavezništvu povečuje tudi dejstvo, da imajo zavezništva tako kooperativno kot konfliktno dimenzijo. Združujejo elemente sodelovanja in spora. Zajemajo sodelovanje med državami zaveznicami, hkrati pa se navezujejo na obstoječi ali potencialni spor z neko drugo državo ali več državami (Russett, Starr 1996, 170). Vsaka, ne le mala država, tako s sklenitvijo zavezništva lahko poveča stopnjo svoje varnosti, istočasno pa je lahko s članstvom v zavezništvu vpletena v nek spor, ki bi se mu morda lahko izognila. S sklenitvijo zavezništva se država tudi obveže, da bo izvajala določene obveznosti, ki so v okviru zavezništva pogodbeno opredeljene. Odločitev za članstvo v zavezništvu je tako rezultat tehtanja med koristimi in stroški, ki jih zavezništvo prinese.

V zgodovini se je vedno pojavljalo vprašanje smotrnosti zavezništev za male države. Machiavelli² je opozarjal, da je za male države sklepanje zavezništev z večjimi silami nevarno (v: Vasquez 1996, 19). Ta svarila so temeljila na nevarnosti, ki jih prinaša odnos med neenakimi partnerji. Manjša država lahko postane podrejena interesom večje. V znatni meri lahko izgubi svojo suverenost in avtonomijo. V sodobnejši terminologiji bi rekli, da se znajde v vlogi "satelita".

Tudi empirične študije zavezništev v novejši zgodovini potrjujejo predpostavko o nevarnostih, ki jih prinašajo zavezništva med malo državo in velesilo. Roth-

² Machiavelli N.: "The Prince" - poglavje 21

stein je v svoji študiji *Alliances and Small Powers* (1968) proučeval zavezništva, ki so jih sklepale male države med leti 1815 in 1939. Opozarja, da bilateralna zavezništva med velesilo in malo državo politično in psihološko za slednjo niso koristna. V takšnih zavezništvih obstaja možnost, da velesila izkoristi zavezništvo z malo državo za svoje cilje. Za malo državo je sklenitev zavezništva z velesilo smiselna samo v primeru, če je neposredno vojaško ogrožena. V tem primeru lahko mala država pričakuje vojaške koristi v smislu povečanja sposobnosti odvratanja ali obrambe. Brez obstoja konkretne vojaške grožnje pa je politična cena takšnega zavezništva za malo državo prevelika (istotam, 228). Vendar pa to dejstvo ne pomeni, da so zavezništva za male države nasploh nekoristna. Te države naj bi dajale prednost mešanim, multilateralnim zavezništvom, t.j. zavezništvom v katerih je več držav, tako malih kot velikih. Rothstein (istotam, 124-6) meni, da so teoretično ta zavezništva za male države najbolj atraktivna iz več razlogov:

- v vojaškem smislu so učinkovitejša, saj zagotavljajo večjo sposobnost odvratanja in obrambe,
- v takšnem zavezništvu so manjše možnosti, da bi to postalo sredstvo za izvajanje politike, ki je v interesu zgolj ene velesile,³
- moč v takšnih zavezništvih ni skoncentrirana v rokah ene, najmočnejše zaveznice, pač pa je difuzna; zato redko prevlada interes ene same države, za male države pa se poveča možnost vplivanja na odločitve,
- večje število članic normalno pomeni več pogajanj in več kompromisov, kar tudi povečuje možnosti malih držav za uveljavljanje lastnih interesov,
- v določenih razmerah lahko mala država v multilateralnem zavezništvu igra vlogo uravnoteževalca (balanserja) moči in s tem poveča svoj prestiž in vpliv.

Poleg omenjenih lastnosti pa na položaj malih držav v zavezništvih vplivajo še druge lastnosti kot npr. stopnja monolitnosti oziroma pluralističnosti zavezništev ter značilnosti političnih sistemov držav članic. Holsti (1973, 15) predpostavlja, da bodo v pluralističnem zavezništvu, kjer so članice formalno suverene in imajo večjo moč odločanja, tudi možnosti za vpliv malih držav večje. V zavezništvu avtoritarnega tipa pa bodo male države lahko delovale zgolj v okvirih omejitev, ki jih postavi vodilna zaveznica.⁴ Glede povezave med političnim sistemom članic zavezništva in vpliva malih držav pa najdemo predpostavko, da bodo v zavezništvih, ki jih sestavljajo demokratične države, male države imele več vpliva kot v zavezništvih med avtoritarnimi državami. Države, kjer je uveljavljena tradicija reševanja konfliktov s pogajanjem bodo bolj verjetno podoben pristop uporabljale tudi v reševanju medzavezniških problemov, kar zmanjšuje vpliv najmočnejše zaveznice in nudi možnosti vpliva tudi manjšim državam. Kljub uveljavljeni tezi, da je vpliv v zavezništvu proporcionalen moči države, obstajajo tudi možnosti, da šibkost dejansko predstavlja prednost v pogajanjih med zaveznicami (istotam, 14).

³ Belgijski diplomat von Zuylen je leta 1930 izjavil: Zavezništvo z veliko silo je druga stvar kot zavezništvo s skupino držav: prvo nesporno zmanjšuje svobodo male države, v drugem velike sile nevtalzirajo druga drugo. (Rothstein 1968, 124)

⁴ Nekdanja Varšavska zveza kjer je bila v veljavi t.i. Brežnjeva doktrina predstavlja sodoben primer zavezništva avtoritarnega tipa, kjer ni šlo zgolj za omejevanje malih držav, pač pa za dejansko podrejanje vseh držav interesom vodilne zaveznice.

Distribucija ugodnosti v zavezništvi naj bi v idealnem primeru potekala po načelu popolne vzajemnosti. Ugodnosti in vpliv države v zavezništvu naj bi bil sorazmeren njeni moči in vložku. V nekaterih primerih pa je lahko mala država deležna koristi zavezništva, ki so večje kot je glede na njeno moč pričakovati. Morgenthau (1995, 290) ugotavlja, da korelacija med močjo in koristmi nikakor ni neizogibna. Šibka država prav lahko poseduje prednost, ki je po mnenju njene močnejše zaveznice tako dragocena, da je nenadomestljiva. Ta edinstvena prednost podeli šibki naciji v zavezništvu status, ki je v popolnem neskladju z realno distribucijo materialne sile.

Teoretične predpostavke o delovanju zavezništev kažejo, da je položaj in vloga malih držav v posameznem zavezništvu odvisen od več dejavnikov, kot struktura samega zavezništva, narava medzavezniških odnosov kot tudi notranjepolitičnih značilnosti držav članic. Najti pa je mogoče tudi predpostavke, ki položaj, vlogo in možnosti malih držav v zavezništvih povezujejo s strukturo mednarodnega sistema. Značilnosti porazdelitve moči, obstoj bipolarnega ali multipolarnega sistema in druge lastnosti po teh predpostavkah vplivajo na vlogo malih držav v zavezništvih. Tako je na primer v bipolarnem sistemu, kakršen je obstajal v obdobju hladne vojne, med velesilama potekala tekma za zaveznice. Poleg formalnih zaveznic v okviru obeh blokov sta tako ZDA kot SZ v t.i. tretjem svetu skušali pridobiti čimveč držav, v katerih sta lahko uveljavljali svoj vpliv. Pridobitev vsake nove zaveznice ali vsaj odvzem potencialne zaveznice nasprotni velesili, je imelo za nasprotujoči si velesili velik pomen. To tekmovanje pa so male države lahko izkoristile za pridobivanje lastnih koristi. Tako so nekatere države na Srednjem Vzhodu, kot npr. Egipt, interes določene velesile za zavezništvo izrabile za pridobivanje znatne finančne pomoči, tudi z uporabo grožnje, da se bodo v nasprotnem primeru pridružile nasprotni velesili (Walt 1987, 156-7).

Sklepanje zavezništev državo postavlja tudi v dilemo glede razmerja med stopnjo avtonomije in stopnjo varnosti. Zavezništvo na eni strani pomeni povečanje varnosti, hkrati pa tudi možnost dodatnih tveganj. Snyder (1991, 142) opozarja, da povečanje varnosti države s krepitvijo zavezniških vezi lahko privede do zaskrbljenosti glede prevelike odvisnosti od zaveznice in nevarnosti, da bo vpletena v politiko druge države, ki bo v nasprotju z njenimi interesi. Obstaja pa tudi nevarnost, da zavezništvo ne bo izpolnilo svojih obveznosti glede pomoči pri obrambi svoje članice. Da bo torej država ostala prepuščena sama sebi. Tovrstne nevarnosti zavezniških odnosov v teoriji imenujejo tudi *entrapment-abandonment dilemma*. Snyder ugotavlja, da je pripravljenost države, da sprejme omenjena tveganja, odvisna od stopnje ogroženosti države. Bolj kot je država ogrožena, v večji meri bo, za ceno pomoči, ki jo pričakuje od zaveznic/e, pripravljena sprejeti tveganje, da bo vpletena v politiko druge države (*entrapment*). Manjša kot je grožnja, večje tveganje, da od zaveznic ne bo dobila pomoči (*abandonment*), je država pripravljena sprejeti. Povečanje varnosti z zavezniškimi vezmi je tako lahko v obratnem sorazmerju s svobodo politične akcije države. Zmanjšujejo se možnosti za fleksibilnost njene politike.

Države za sklepanje zavezništev praviloma niso motivirane zgolj zaradi doseganja vojaške varnosti. V večini primerov želijo doseči več ciljev. Koristi, ki jih

pričakujejo od zavezništev so lahko tako vojaške kot politične. Dejansko gre v vsakem zavezništvu za prisotnost obeh dimenzij, vendar je posamezno zavezništvo lahko usmerjeno bolj k vojaškim ali pa političnim ciljem. Glede različnih ciljev zavezništev Rothstein (1968, 52) ugotavlja, da vojaško usmerjena zavezništva izvirajo iz percepcije grožnje, ki se ji ni mogoče zoperstaviti z lastnimi zmogljivostmi. Politično usmerjena zavezništva pa izvirajo iz percepcije, da je obstoječe razmere mogoče izkoristiti s politiko zavezništev. Na različnosti ciljev, ki jih države skušajo dosega ti s pomočjo zavezništev, opozarja tudi Liska (1962, 30), ko ugotavlja, da gre za tri vrste medsebojno povezanih in soodvisnih temeljnih motivov za sklepanje zavezništev: varnost, notranja stabilnost in status. Pri vsakem od teh sklopov se lahko odražajo tako pozitivni kot negativni učinki zavezniških razmerij. Na področju varnosti je temeljna korist zaščita, ki jo zavezništvo nudi državi, nevarnost pa predstavlja možnost, da bo zavezništvo spodbudilo nasprotno reakcije in protizavezništva. Na področju zagotavljanja notranje stabilnosti se pozitivni učinki lahko pokažejo v združevanju sredstev ter materialni in moralni podpori zaveznic neki državi. Negativni učinki pa so lahko posledica materialnih in političnih bremen, ki jih nalaga zavezništvo, ter napetosti, do katerih lahko pride med zaveznicami. Na status države pa lahko zavezništvo pozitivno vpliva tako, da država postane bolj priznana in poveča svoj vpliv v mednarodni skupnosti, hkrati pa je možno tudi zmanjšanje njene neodvisnosti in statusa enakosti zaradi koordinacije in doseganja konsenza v zavezništvu ali zaradi podrejenosti vodilni zaveznici.

Sodobno mednarodno varnostno okolje in male države

Medtem, ko se je mogoče pri obravnavanju zavezništev sicer opreti na določen splošno veljaven teoretičen okvir, pa ni mogoče zanemariti dejstva, da imajo zavezništva v različnih mednarodnih razmerah različno vlogo. S spremembami razmer se relativizira tudi veljavnost "pravil", ki jih teorija ponuja v zvezi z nastankom, delovanjem, vlogo in učinki zavezništev. Večina teoretičnih predpostavk o zavezništvih temelji na realistični šoli mednarodnih odnosov. Za realistično teorijo je "najbolj pomembna determinanta varnosti države njena skupna moč v primerjavi z močjo drugih držav" (Hellmann in Wolf 1995, 9). Morgenthau (1995, 286) sklepanje zavezništev obravnava kot akt, s katerim država svoji moči doda moč drugih držav, zavezništva so najpomembnejša manifestacija ravnotežja moči. S pomočjo zavezništev, po realističnih pojmovanjih, države skušajo ustvarjati željeno distribucijo moči. Vendar obstaja tudi več teoretičnih pristopov, ki opozarjajo na pomanjkljivosti realističnega obravnavanja sodobnih mednarodnih odnosov in nudijo dodatne zorne kote proučevanja varnosti in tudi zavezništev.

Med temi pristopi najdemo koncepte, ki so dobili veljavo v zadnjih desetletjih, z odpravo hladne vojne pa so dobili še dodatno relevantnost. Njihovi tvorci ugotavljajo, da v sodobnem svetu prihaja do sprememb, ki pojmovanje varnosti odmi-kajo od klasičnih, realističnih pojmovanj, temelječih na anarhičnosti v odnosih med državami, pojmovanju varnosti predvsem z vidika vojaške moči, vzpostavljanju ravnotežja moči itd. Na spreminjanje značaja varnosti pomebno vpliva pred-

vsem okrepljena vloga mednarodnih institucij ter integracijski procesi v mednarodni skupnosti.

Koncept kompleksne medsebojne odvisnosti predstavlja enega najpomembnejših korektivov realističnega pojmovanja mednarodne politike. Slednje v središče obravnave postavlja princip anarhičnosti v mednarodnih odnosih.⁵ Razvoj medsebojne odvisnosti med državami do določene mere blaži učinke anarhičnosti. Naraščajoča medsebojna odvisnost držav v sodobnem mednarodnem sistemu je posledica naraščanja količine in širjenja ravni interakcij med subjekti sistema. Keohane in Nye (1989a, 8-9) opozarjata, da ima medsebojna odvisnost (interdependence) za subjekte sistema drugačne posledice kot odvisnost (dependence) ali medsebojna povezanost (interconnectedness). Medtem ko odvisnost pomeni, da gre za pomemben ali odločujoč vpliv zunanjih dejavnikov, medsebojna odvisnost označuje obstoj recipročnih učinkov med državami. Učinki v transakcijah med državami so lahko tudi nesimetrični, se pravi, da je med dvema državama ena v večji meri odvisna od druge. Pomembno je tudi, da recipročni učinki obstajajo na področjih, ki so za udeležene države odločilnega pomena. "Medsebojna odvisnost je odnos v katerem so blagostanje, varnost ali druge koristi udeležencev občutljivi ali ranljivi na spremembe v okoliščinah ali politikah drugih udeležencev" (Clemens 1978,1).

Značilnosti odnosov med državami v razmerah medsebojne odvisnosti so po Keohanu naslednje: 1. obstoj mnogovrstnih povezav med družbami, tako neformalnih povezav med vladnimi elitami kot tudi formalnih zunanje-političnih dogovorov, obstoj neformalnih vezi med nevladnimi elitami ter obstoj transnacionalnih organizacij (kot npr. multinacionalne bančne ustanove in korporacije); 2. urejanje meddržavnih odnosov se nanaša na številna področja, ki niso urejena v jasno ali konsistentno hierarhijo. Ta odsotnost hierarhije med drugim pomeni, da vojaška varnost ni primarno področje v meddržavnih odnosih; 3. v razmerah, ko gre za medsebojno odvisnost vlade ne uporabljajo vojaške sile v medsebojnih odnosih, to pa ne pomeni, da vojaška sila ni relevantna v njihovih odnosih z državami, s katerimi jih ne povezujejo vezi medsebojne odvisnosti (Keohane, Nye 1989a, 24-5).

Keohane (1989b, 9) ugotavlja, da se odnosi medsebojne odvisnosti razvijajo med demokratičnimi industrializiranimi državami, torej ne nujno povsod v svetu. Medsebojna odvisnost, poleg drugih pomembnih implikacij, vpliva tudi na varnostne odnose med državami. Ključna značilnost kompleksne medsebojne odvisnosti je domneva o neučinkovitosti uporabe sile ali grožnje z uporabo sile v odnosih med državami. Zahodna Evropa, Severna Amerika in Japonska tvorijo območje kompleksne medsebojne odvisnosti: moč je pomemben element v odnosih med temi državami, vednar ta moč ne izvira iz uporabe sile ali grožnje s silo ene države proti drugi. Buzan (1991a, 43) ugotavlja, da medsebojna odvisnost ne vodi do zmanjševanja konfliktov, glede na velik obseg interakcij med državami lahko celo povečuje možnost konfliktov, vendar pa zmanjšuje smotrnost uporabe oborožene sile. Uporaba oborožene sile postaja neustrezen instrument za reševa-

⁵ Odnosi v mednarodni skupnosti so anarhični, ker ne obstaja osrednja oblast, odnosi med državami so kompetitivni, države so primorane same skrbeti za svojo varnost, povečanje moči pomeni tudi več varnosti.

nje problemov med državami, katerih odnose je mogoče označiti z medsebojno odvisnostjo. "Povečana gostota (interakcij - op. V.V.) posledično pomeni, da države vse težje dosegajo nacionalno varnost na tradicionalen način, z unilateralnimi prizadevanji za zmanjšanje ranljivosti pred zunanjimi pritiski. Namesto tega se pod pritiskom okoliščin bolj in bolj opirajo na kolaborativne ukrepe, s katerimi zmanjšujejo grožnje tako, da jih obravnavajo kot multilateralne mednarodne probleme." (istotam 43-4) Buzan meni, da se v sodobnem mednarodnem sistemu princip anarhičnosti in princip medsebojne odvisnosti prepletata, njuno medsebojno učinkovanje pa je temeljni okvir za obravnavo problemov sodobne varnosti.

Refleksijo sprememb v sodobnem svetu o pojmovanju varnosti najdemo tudi v teorijah integracij. Med najbolj znane sodi koncept varnostne skupnosti, ki ga je uveljavil Karl Deutsch. Za Deutscha (1988) je proces integracije doseganje občutka skupnosti, institucij in praks v takšni meri, ki bo zagotovila dolgoročno verjetnost mirnih sprememb. Gre za uveljavljanje prepričanja, da je skupne probleme treba in mogoče reševati v procesu mirnih sprememb. Za oblikovanje varnostne skupnosti kot oblike integracije navaja naslednje pogoje: 1.) kompatibilnost temeljnih političnih vrednot, 2.) sposobnost vlad in politično relevantnih slojev sodelujočih držav, da se odzovejo na sporočila, potrebe in dejanja druga druge brez zatekanja k uporabi nasilja, 3.) medsebojna predvidljivost vzajemnega političnega, ekonomskega in družbenega vedenja.

Vse večja medsebojna odvisnost, razvoj mednarodnih institucij in norm ter integracija so privedli do nastanka možnosti za bolj miroljubne odnose v Evropi in nekaterih drugih delih sveta. Ti procesi skupaj s koncem hladne vojne vsaj za večji del Evrope pomenijo, da se je spremenila vloga vojne in vojaške sile v odnosih med državami. Uporabna vrednost vojne se je v tem delu Evrope zmanjšala zaradi: 1. destruktivnosti jedrskega orožja, 2. visoke cene, ki bi jo zahtevalo pretrganje ekonomske medsebojne odvisnosti v primeru vojne, 3. naraščajočega pomena norm, ki prepovedujejo uporabo vojaške sile v odnosih med državami (Väyrynen 1996, 114). S tem je državam, ki pripadajo tej ureditvi, ta pa je določena predvsem z obsegom zahodnoevropskih političnih, ekonomskih in varnostnih organizacij, zagotovljena relativno visoka stopnja vojaške varnosti. Predpostavljati je mogoče, da krepitev sodelovanja in proces vključevanja nekaterih držav iz Srednje in Vzhodne Evrope v te institucije tudi tem zagotavlja podobno stopnjo varnosti. Za male države znotraj te ureditve zagotavljanje vojaške varnosti tako ni med prioritetskimi cilji. Vprašanje varnosti, vloge vojaške sile in verjetnosti oboroženih konfliktov pa se v drugačni luči zastavlja pri državah na periferiji te skupnosti. Tu so male države še vedno lahko soočene z bolj tradicionalnimi varnostnimi problemi (Sens 1996, 84). Za del Balkana in območje bivše Sovjetske zveze bi težko trdili, da si uporabe vojaške sile med državami ni več mogoče zamisliti.

Z zornega kota malih držav integracijski procesi v Evropi predstavljajo pozitiven prispevek k njihovi varnosti. Prav tako članstvo v mednarodnih institucijah. Z vojaškega vidika članstvo v Natu zagotavlja dokaj visoko stopnjo varnosti. Varnost članic Nata v vojaškem smislu je zagotovljena z varnostnimi jamstvi. Obveznost članic glede nudenja pomoči napadeni državi, glede na koncentracijo moči, ki jo

predstavljajo vojaške sile članic, deluje predvsem v smislu odvrčanja." Določila o medsebojni pomoči v primeru napada, s katerimi se članice celo bolj neposredno obvezujejo k vojaški pomoči, vsebuje tudi pogodba o Zahodnoevropski uniji (ZEU). Vse članice ZEU pa so tudi članice Nata. Tudi članstvo v Evropski uniji pomeni znatno povečanje vojaške varnosti. Čeprav ne nudi varnostnih jamstev kot prej navedni zaveznitvi, Evropska unija razvija koncept skupne zunanje in varnostne politike, ki vsebuje tudi idejo bodoče skupne obrambe. Kljub zadržkom in problemom povezanih z morebitno skupno obrambo, kot ugotavlja Väyrynen (1996, 115), članstvo v Uniji vsaj zvišuje prag možnosti vojaškega napada na državo.

Na varnost držav v Zahodni Evropi pa vpliva tudi širše varnostno okolje, v katerem je moč najti dejavnike, ki so identični Keohanovemu pojmovanju območja, kjer obstaja medsebojna odvisnost in je vojaška sila postala neučinkovit dejavnik urejanja odnosov med državami. Vojne med državami zahodne Evrope, kjer prevladujeta tržna ekonomija in parlamentarna demokracija, si danes po mnenju mnogih dejansko ni mogoče predstavljati. Takšno stanje, ugotavlja Jervis (1991, 47-8), je mogoče pojasniti s povečano ceno vojne, z zmanjšanjem koristi, ki bi jih morebitna vojna lahko prinesla, in s spremembami notranjepolitičnih ureditev in vrednot v zahodnih državah. Visoka stopnja ekonomske medsebojne odvisnosti povečuje ceno vojne, hkrati pa povečuje koristi, ki jih prinaša mir. Podobno Evera (1990, 32) meni, da bodo agresivne države v Evropi v prihodnosti redke, ker bodo tako notranjepolitični kot sistemski dejavniki nudili malo spodbud za agresijo. Kot najbolj resno potencialno grožnjo varnosti navaja raznih etničnih konfliktov v Vzhodni Evropi, vendar meni, da lahko Zahod uporabi svoj ekonomski vpliv za preprečevanje konfliktov v tem delu Evrope (istotam, 49-50).

Obstoj območja, varnega pred bodočimi vojaškimi spopadi, ki je sicer omejeno predvsem za Zahodno Evropo, zagotavlja visoko stopnjo vojaške varnosti tudi državam, ki niso članice nobenega od omenjenih zaveznistev, Švici, Avstriji, Finski in Švedski. Pripadnost krogu držav, ki uživajo visoko stopnjo vojaške varnosti ni opredeljena zgolj s članstvom v institucijah, čeprav so le te pomembne, pač pa tudi s širšim sklopom ekonomskih, političnih, kulturnih in nenazadnje civilizacijskih dejavnikov. Male države, ki pripadajo temu območju v prihodnosti verjetno ne bodo soočene s problemi zagotavljanja svoje vojaške varnosti. Varnostni problemi pa se lahko generirajo na nekaterih drugih, nevojaških področjih. Gre za t.i. nove vire ogrožanja, ki se nanašajo na probleme pretoka beguncev, ilegalnih migrantov, mednarodnega terorizma ipd.

Poleg tega pa integracijski procesi malim državam prinašajo tudi nekatere nove vrste zaskrbljenosti. Pojavlja se skrb za njihovo politično in ekonomsko neodvisnost in socialno ter kulturno avtonomijo (Sens 1996, 79). Skratka, integracijski procesi med drugim odpirajo tudi vprašanja državne suverenosti. Podobno zaskrbljenost je mogoče zaslediti pri vseh, tudi večjih državah, vendar so njene mani-

^o Washingtonska pogodba ne določa vnaprej načinov in obsega pomoči napadeni državi, pač pa zgolj dopušča vojaško pomoč v primeru napada: "vsaka od pogodbenic bo... sama ali v usklajeni akciji skupaj z drugimi pogodbenicami, pomagala napadeni pogodbenici ali pogodbenicami s potrebnimi ukrepi za ponovno vzpostavitev ali ohranjanje varnosti na severnoatlantskem območju, vključno z uporabo oborožene sile."

festacije lahko posebno izrazite v primerih posameznih manjših držav v obliki strahu pred ekonomsko dominacijo močnejših nacionalnih ekonomij ali nadnacionalnih družb ter strahu pred kulturno in jezikovno dominacijo. V sodobnosti, ko vsaj za del Evrope velja, da si vojaških konfliktov dejansko ni mogoče zamisliti, lahko tovrstne zaskrbljenosti pridobijo znatno specifično težo med dejavniki, ki jih država percipira kot ogrožujoče.

Članstvo v Natu: priložnosti in/ali pasti

Za razumevanje delovanja Nata ter učinkov morebitnega članstva je potrebno nujno upoštevati tako logiko delovanja zavezništev kot spremembe v sodobnem svetu, ki se reflektirajo na logiko zagotavljanja varnosti. Nato danes ne deluje v povsem anarhičnem, pač pa visoko institucionaliziranem mednarodnem okolju, z doseženo visoko stopnjo integracije. Koncept moči nam pri razumevanju delovanja tega zavezništva v sodobnih razmerah le deloma pomaga. Obrambna funkcija Nata, čeprav ostaja jedro zavezništva, je vse manj pomembna. V Evropi se danes vse bolj uveljavlja praksa multilateralnega pristopa k varnostnim problemom, Nato pa je s svojo dobro razvito institucionalno strukturo lahko pomemben dejavnik uveljavljanja takšnega pristopa. Za razumevanje Nata je pomembno tudi dejstvo, da je mednarodne institucije lažje ohranjati in jim dodajati nove funkcije, kot pa ustanavljati nove. Zato lahko kljub odpravi temeljnega razloga za njegov obstoj, Nato v prihodnje še vedno opravlja pomembne varnostne funkcije. Podobno kot zavezništva v zgodovini, pa je Nato pomemben tudi kot sredstvo za urejanje medzavezniških odnosov. Zagotavlja določeno stopnjo predvidljivosti ravnanja zaveznic, določene oblike medsebojnega nadzora ter transparentnost njihovih politik in obrambnih sistemov.

Nato malim državam zagotavlja dokaj visoko stopnjo vojaške varnosti, glede na pluralistični in multilateralni značaj zavezništva pa tudi možnosti povečanja njihovega vpliva in "teže" v mednarodni skupnosti. Na položaj malih držav v Natu vplivajo tudi druge globalne spremembe, nastale s koncem hladne vojne. Ob spremembah razmer, ki na splošno pomenijo več varnosti v vojaškem pogledu, so postali pomembnejši drugi dejavniki ogrožanja. Vse bolj pomembni postajajo taki viri ogrožanja kot so politične in socialne nestabilnosti ter vojaški konflikti na zunanjem obrobju področja držav članic Nata, mednarodni terorizem, problem beguncev, organizirani mednarodni kriminal, možnosti tihotaplenja jedrskih snovi ipd. S tem pa se spreminjajo tudi poudarki v delovanju Nata. V primerjavi s "klasično" vojaško vlogo vse več pomena dobiva njegova politična vloga in krizni management izven območja držav članic. Te spremembe so vplivale na preorientacijo strateških ciljev Nata in prevzemanje več novih funkcij. Z vsem tem se spreminja tudi položaj malih držav v zavezništvu. Väyrynen (1996) opozarja, da so v okolju hladne vojne male države, pod okriljem nuklearnega dežnika ZDA, deloma lahko uživale ugodnosti tuje zaščite, ne da bi same prispevale ustrezen delež, bile so v položaju, ki ga pogosto imenujejo *free-riding*. Po drugi strani pa je to omejevalo njihovo svobodo akcije. Po hladni vojni jedrsko odvračanje, čeprav ostaja ele-

ment Natove strategije, ni več odločilno za temeljno naravo Nata. Članice pa imajo več svobode odločanja glede njihove politike do regionalnih konfliktov in drugih zadev. Prisoten je trend povečevanja vpliva srednjih držav in svobode akcije malih držav. Značaj Nata pa postaja bolj "multilateralen in manj hegemonističen" (istotam, 117).

Hkrati s pozitivnimi učinki za varnost malih držav, pa lahko določeni problemi, predvsem tisti, ki se pojavljajo v medzavezniških odnosih, za male države predstavljajo tudi povečanje nekaterih tveganj. Danes se zdi enako kot v preteklosti, če ne še bolj, pomembna *entrapment - abandonment* dilema, ki je bila v preteklosti povezana predvsem z vlogo in interesi ZDA. Simptomi te dileme so se v Natu izraziteje pojavili ob krizi na Srednjem Vzhodu leta 1973. Ob krizi evropske članice niso bile v celoti pripravljene slediti politiki ZDA do arabskih držav in SZ.⁷ V tem primeru niso želele biti vpletene v doseganje globalnih interesov ZDA in so prvič oblikovale zunanjo politiko, ki se je razlikovala od politike ZDA (Aybet 1997, 132). Razhajanja med globalnimi interesi ZDA in interesi evropskih zaveznic so se po tem obdobju še večkrat manifestirala.

Danes se možnosti različnih stališč do določene krize kažejo predvsem v primeru t.i. *out-of-area* operacij, s katerimi Nato lahko poseže v krize izven območja držav članic. Glede vprašanja, koliko naj bi se Nato prostorsko omejil v izvajanju svojih vojaških operacij ni soglasja. Poznavalci menijo, da bo glede tega verjetno dosežen določen kompromis med članicami, ki teh posegov ne bo niti omejil niti jih vnaprej dopuščal (Bebler 1999, 5). Takšna rešitev pa dopušča možnost, da bo v zvezi z izvajanjem mirovnih in drugih operacij izven ozemlja Nata prihajalo do nasprotovanj med članicami. Male države imajo praviloma ožji obseg interesov kot velesile. Zato je mogoče hipotetično trditi, da bi bile v nekaterih primerih manj pripravljene podpreti takšne operacije in bi članstvo v Natu pomenilo njihovo vpletenost v konflikt v naprotju z lastnimi interesi. Seveda pa se v takšnem položaju lahko znajdejo tudi druge, ne samo male države.

Obstajajo pa tudi možnosti, da Nato ne bi bil učinkovit v zagotavljanju nekaterih vidikov varnosti. Väyrynen (1996, 117) meni, da bodo "male države, v novih političnih okoliščinah manj varne, ker so Natove zmogljivosti in odločnost za odpravljanje novih virov nestabilnosti omejene". Politične in vojaške zmogljivosti Nata v nekaterih primerih ogrožanja ne bodo zagotavljale tako nedvoumne pomoči kot bi jo v primeru vojaškega napada. V zoperstavljanju tem vrstam ogrožanja bodo članice v nekaterih primerih lahko ostale bolj ali manj prepuščene same sebi.

Če torej ob razmišljanju o strategiji zagotavljanja varnosti Slovenije upoštevamo imperativ, ki veljajo za male države, potem se prizadevanje za doseganje varnosti z večjo oporo na zunanje dejavnike zdi nujno. Mala država se lahko opira na enostranske odnose z neko večjo državo, na članstvo v mednarodnih institucijah, lahko pa svojo varnost skuša povečati tudi s čimbolj popolno integracijo v neko skupnost. Dvostranski odnos med malo in večjo državo praviloma vsebuje

⁷ Evropske članice Nata so želele spore z arabskimi državami čimbolj minimalizirati, saj so bile zelo odvisne od uvoza nafte iz teh držav. Istočasno so nasprotovale zahtevi ZDA naj čimbolj zmanjšajo intenzivnost političnih in gospodarskih odnosov s Sovjetsko Zvezo. Za to niso bile zainteresirane, ker niso želele prekiniti procesa popuščanja napetosti.

veliko tveganj, takšna varnostna odvisnost se lahko spremeni v dejavnik ogrožanja. Multilateralne institucije so, vsaj teoretično, bolj obetavne. S tega vidika se zdi smiselna slovenska prizadevanja, da poleg vključevanja v druge zahodnoevropske institucije, država postane tudi članica Nata. Članstvo v zavezništvih pa ima vedno tako pozitivne kot negativne učinke.

Morebitno članstvo Slovenije v Natu bi državi zagotovilo varnostna jamstva. Glede na zmanjšanje uporabne vrednosti vojaške sile v odnosih med državami in glede na povečanje vloge nekonfrontacijskih norm v večjem delu Evrope, bi imela ta pridobitev sicer dokaj relativen pomen. Nekoliko večji pomen bi lahko tej pridobitvi pripisali glede na to, da Slovenija leži na obrobju tistega dela Balkana, ki velja za nestabilno in konfliktno območje. Članstvo v Natu bi najbrž povečalo tudi sposobnost zoperstavljanja t.i. novim virom ogrožanja. Vendar so zmožnosti zavezništva na tem področju omejene. Vse članice so v določeni meri ranljive na nove pojave ogrožanja. Vsekakor pa članstvo zagotavlja institucionalni okvir, znotraj katerega se države lahko bolj organizirano in usklajeno zoperstavijo tem nevarnostim. Tako bi se, upoštevaje različnost virov ogrožanja, s članstvom Slovenije v Natu njena varnost sicer v določeni meri povečala, nikakor pa ni mogoče pričakovati, da bi država s tem dosegla udoben položaj *free-rider*-ja.

Razmišljanju o evropskih integracijskih procesih in o medsebojni odvisnosti držav na tem področju, se slovenska zunanja politika ne more odreči. Medsebojna odvisnost tudi ne pomeni, da so države v enaki meri odvisne druga od druge. Lahko je asimetrična. V gospodarskem smislu je Slovenija, glede na svojo tržno orientiranost, v veliki meri odvisna od držav članic EU. Gre pa tudi za politične, kulturne in civilizacijske vidike povezanosti z Zahodno Evropo. Pogosto je mogoče srečati prepričanja, da so vidiki integracije medsebojno povezani. Proces integracije Slovenije v zahodnoevropske strukture bi moral tako zaobseči ekonomske, finančne, politične, varnostne in vojaške ter druge vidike. S tega vidika je mogoče smotnost članstva v Natu deloma utemeljevati s pričakovanji glede t.i. *spill-over* procesa. Ta proces naj bi po predpostavkah novofunkcionalistične teorije integracij privedel do tega, da se integracija na enem področju postopoma razširi tudi na druga področja.⁸ Vojaško-politična integracija, dosežena s članstvom v Natu, naj bi v skladu s takšnimi pričakovanji pospeševala tudi integracijo na drugih področjih. Problem v zvezi s temi pričakovanji pa predstavljajo ugotovitve, da imajo različni sektorji različen *spill-over* potencial. Aybet (1997, 23) opozarja, da se je ekonomsko sodelovanje sicer pogosto razširilo na druge oblike sodelovanja. Vendar pa ni mogoče dokazati obratnega učinka, namreč, da bi integracija na vojaškem področju pospeševala integracijo na drugih področjih. Pričakovanja glede tega, da naj bi članstvo Slovenije v Natu imelo samostojen pozitiven učinek na integracijo v Evropo tudi na drugih področjih, torej vsaj s teoretičnega vidika niso povsem realna. Ni pa jih mogoče niti v celoti zavrniti, predvsem glede na to, da Nato iz vojaške zveze postaja drugačna, tudi bolj politična organizacija.

⁸ Zagovorniki te predpostavke pojasnjujejo, da so se procesi evropske integracije, ki so se pričeli na ekonomskem področju, postopoma razširili tudi na politične, finančne, varnostne in druge vidike integracije.

Smotrnost članstva v Natu je lahko podkrepljena tudi z dejstvom, da je to organizacija držav s podobnimi gospodarskimi in političnimi ureditvami in dokaj podobnimi vrednostnimi usmeritvami ter da si prizadeva za njihovo trajnost. Sprejetje v članstvo je tudi potrditev, da je neka država dosegla določene gospodarske in politične standarde. Članstvo v mednarodnih institucijah ima pogosto tudi določene notranjepolitične učinke. Vključitev v Nato bi tako lahko bila tudi dodaten dejavnik zagotavljanja trajnosti in legitimnosti političnih in gospodarskih usmeritev države.⁹

Slovenija kot mala država bi se hipotetično nekoč lahko znašla tudi v položaju enostranske politične in/ali varnostne odvisnosti od kake večje države. Članstvo v Natu, ki je tipično multilateralno zavezništvo, lahko v znatni meri blaži ali preprečuje takšen položaj. Sicer velja, da tudi v zavezništvu lahko pride do bolj intenzivnih povezav med posameznimi državami. Možno je tudi, da mala država postane izrazito navezana na eno od večjih zaveznic. Vendar pa značaj Nata omogoča večji "maneverski prostor", kar lahko prepreči, da bi se mala država znašla v izrazito podrejenem položaju do katere od zaveznic.

Članstvo v zavezništvih poleg koristi prinese tudi obveznosti in ima praviloma tudi negativne učinke. Na vojaškem področju so to obveznosti glede skupne obrambe, tem pa se v primeru Nata pridružujejo še nove obveznosti na področju kriznega managementa in mirovnih operacij. Članstvo v Natu bi tako od Slovenije zahtevalo tudi dograditev in posodobitev vojske, kar pa pomeni tudi določeno finančno breme. Glede na nizke izdatke za obrambo v zadnjih letih, bi do določenega povečanja teh izdatkov verjetno prišlo tudi, če se Slovenija ne bi potegovala za članstvo v Natu.¹⁰ Predvsem pa so kakršnikoli izračuni o tem ali bi članstvo v Natu pomenilo cenejšo ali dražjo varnost lahko predmet špekulacij. Članstvo v Natu bi verjetno zahtevalo tudi sodelovanje slovenskih vojaških enot v operacijah ob različnih kriznih razmerah in to v večji meri kot sedaj, ko Slovenija sodeluje samo v okviru Partnerstva za mir. Ob tem pa bi se povečala tudi verjetnost nameščanja tujih enot na ozemlju Slovenije, verjetnost izvajanja vojaških vaj ipd.

Učinki članstva v zavezništvih so vedno tako vojaški kot politični. Predpostavljati je mogoče, da bi bili slednji za Slovenijo zelo pomembni. Najbrž je smiselno prizadevanja za članstvo v Natu obravnavati tudi kot izkoriščanje priložnosti za članstvo v čimveč zahodnoevropskih institucijah.¹¹ Članstvo v institucijah in vpetost v integracijske tokove v Evropi povečuje stopnjo varnosti in možnosti za uveljavljanje interesov države. Članstvo v zavezništvu pa lahko, pod določenimi pogoji, mali državi zagotovi vpliv, ki je večji od njene dejanske "politične teže" in materialnih zmogljivosti. Možno pa je pričakovati tudi politične

⁹ Niso redki argumenti, da je članstvo v Natu pomagalo krepiti demokracijo v nekaterih članicah Nata, npr. na Portugalskem in v Španiji.

¹⁰ Slovenska vlada načrtuje v naslednjih letih postopno povečanje stroškov za obrambo iz sedanjega 1,8% na 2,3% BDP.

¹¹ Kot je v eni svojih svojih izjav dejal predsednik slovenske vlade: "Zveza NATO čisto na samem začetku slovenske samostojnosti nekako ni bila eksplicitna prioriteta slovenske zunanje politike, naše strategije. Tudi nekako se nam ni zdelo realno, da je to nek bližnji cilj. Vendar se je potem proces odprl. Možnost kandidature Slovenije v zvezi NATO je postala realna." – predavanje študentom FIDV, 31. 3. 1999.

učinke, ki ne bi bili pozitivni. Ob pričakovanju do držav članic Nata, da bodo sodelovale v preprečevanju ali reševanju bodočih kriz, je tako za članice težje, da bi do določene krize ali do določene strani v konfliktu ohranile nevtralen odnos. Članstvo v zavezništvu lahko tako v določeni meri zmanjšuje svobodo izbire političnega delovanja. Država je lahko vpletena v konflikt proti lastni volji. Vprašljiva pa postaja tudi ena od možnosti, ki so jih male države pogosto izkoriščale, to je vloga nepristranskega posrednika ali povezovalca v določenem konfliktu.

Morebitno članstvo Slovenije v Natu bi imelo za Slovenijo mnogostranske, tako pozitivne kot negativne učinke. Omenjeni so samo nekateri. Dejansko so ti učinki, glede na razvijajoč se varnostni sistem v Evropi in glede na prilagajanje Nata, tudi težko predvidljivi. Danes je v Sloveniji čutiti dokajšnjo podporo članstvu v Natu, hkrati pa je malo političnih in strokovnih razprav o morebitnih posledicah. Če je podpora članstvu zgolj posledica enostranskega razumevanja, ki poudarja predvsem pričakovane pridobitve, bi se lahko v določenih razmerah tudi znatno zmanjšala. Trdnjši politični konsenz bi bilo zato smiselno graditi z bolj strokovno podprto in odprto razpravo o vseh učinkih morebitnega članstva.

LITERATURA

- Aybet, Gülnur. 1997. *The Dynamics of European Security Cooperation, 1945-9*, Macmillan Press, Houndmills, London.
- Bauwens, Werner, Clesse, Armand, Knudsen, F. Olav. 1996. *Small States and the Security Challenge in the New Europe*, Brassey's, London.
- Bebler, Anton. 1999. Nato (ne)dosegljiv ali nezaželen cilj?, *Obramba*, št. 4, Ljubljana.
- Buzan, Barry. 1991a. *Is International Security Possible?*, v: Booth, Ken (edit.). 1991. *New Thinking About Strategy and International Security*, Harper Collins Academic, London.
- Buzan, Barry. 1991b. *People, States and Fear*, Harvester Wheatsheaf, New York, London.
- Clemens, C. Walter. 1978. *The U.S.S.R. and Global Interdependence*, American Enterprise Institute for Public Policy Research, Washington D.C..
- Deutsch, Karl. 1988. *The Analysis of International Relations*, Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Evera, Stephen. 1990. *Primed for Peace - Europe After The Cold War*, *International Security*, Vol. 15, No. 3.
- Grizold, Anton. 1999. *Evropska varnost*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Hellmann, Gunther, Wolf, Reinhard. 1993. *Neorealism, Neoliberal Institutionalism, and the Future of NATO*, v: *Security Studies*, Frank Cass, London, Vol. 3, No. 1.
- Holsti, R. Ole, Terrence, P. Hopmann, Sullivan, D. John. 1973. *Unity and Disintegration in International Alliances: Comparative Studies*, John Wiley and Sons, New York.
- Jervis, Robert. 1991. *The Future of World Politics - Will It Resemble the Past?*, *International Security*, Vol. 16, No. 3.
- Keohane, Robert. 1969. *Lilliputians Dilemmas: Small States in International Politics*, v: *International Organization*, Vol. 23, No. 2.
- Keohane, Robert, Nye, S. Joseph. 1989a. *Power and Interdependence*, HarperCollins Publishers.
- Keohane, Robert. 1989b. *International Institutions and State Power*, Westview Press, Boulder, Colorado.
- Knudsen, F. Olav. 1996. *Analysing Small-State Security: The Role of External Factors*, v: Bauwens. 1996.

- Liska, George. 1962. *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*, Md.: Johns Hopkins Press, Baltimore.
- Vasquez, A. John. 1996. *Classics of International Relations*, Prentice Hall, New Jersey.
- Morgenthau, Hans. 1995. *Politika med narodov*, DZS, Ljubljana.
- Nolan, E. Jane (edit.). 1994. *Global Engagement: Cooperation and Security in the 21st Century*, The Brookings Institution, Washington, D.C..
- Rothstein, L. Robert. 1968. *Alliances and Small Powers*, Columbia University Press, New York and London.
- Russet, Bruce, Starr, Harvey. 1996. *Svetovna politika*, FDV, Ljubljana.
- Sens, Allen. 1996. *Small-State Security in Europe: Threats, Anxieties and Strategies After the Cold War*, v: Bauwens. 1996.
- Snyder, H. Glenn. 1991. *Alliances, Balance and Stability*, v: *International Organization*, Vol. 45, No. 1.
- Väyrynen, Raimo. 1996. *Small States in the New European Context*, v: Bauwens. 1996.
- Walt, M. Stephen. 1987. *The Origins of Alliances*, N.Y.: Cornell University Press, Ithaca.